

ԾԱՂԻԿ ԿԵ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԵՐԵՐԸ — Հա-
տը 40 փարա:

Քաժանդակին ԿԱՆԻՍԻԿ — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 զրէ: վեցամեայ 23 զրէ: եռամեայ 12 զրէ: —
Գաւառաց համար տարեկան 50 զրէ: վեցամեայ 26
զրէ: եռամեայ 14 զրէ:

Ռուսիոյ համար տարեկան հինգ ռուբլի: Ռուսիշ եր-
կիրներու համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն դրոշմաթուղթ կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապստիկ կը զրկուի: այնուհետեւ
բաժանորդագին չը վճարողը կը դադրի թերթ ընդու-
նելէ:

Երանցման տողը 2 զրէ:

40 փարա

ԾԱՂԻԿ

Հ Ր Ա Պ Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարա

ԾԱՂԻԿ Ի վերաբերեալ ամէն գործի համար գիմել
Առ ՏԵՐԵՒԵ-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԿԱՇԻԱՆ

Պոլիս, Էսկի-Չապիէ, Պերպերեան Տպարան

درعليه ده اسكي ضطيه زقاغده برريان مطبعه سنده

«زاعيك» غرتهنى مديرى بالاقاشيان حووان

HOVNAN PALACACHIAN

Directeur du journal arménien «Dzaghik»,
Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian

CONSTANTINOPLE

ՆՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 50

ՇԱԲԱԹ

24 օգոստոս 1891

ՎԻԵՆՆԱԿԱՆ ՄԻԹԱՐԵԱՆՔ⁽¹⁾

Հայրենիքի օգուտն ու վեց թուոյն մէջ՝
«Հայկական ծէսեր» վերնագրոյ ներքեւ յօդ-
ւած մը կարդացինք, որ ինչպէս յայտնի կը
տեսնուէր, ձգնաւորեանի առ Բ... տուած
պատասխանէն քաղուածոյ մըն էր, որուն
կրճատեալ համառօտութեան մէջ ալ, բովան-
դակութիւնն էր՝ թէ՛ վիեննական Միթարե-
անք՝ իրենց ի վիեննա ունեցած եկեղեցւոյն
մէջ, հայկական ծէսն ամբողջ և անարատ պա-
հելէն և ի գործ դնելէն ետքը, եկեղեցին յա-
ճախողները գերման և գերմանախօս լինելուն՝
ազգային արարողութենէ՛ բոլորովին անմասն
եղանակաւ՝ ինչ ինչ աղօթքներ ալ գերմանե-
րէն կատարելովն, ոչինչ նուազ քան զայլ Ազ-
գայինս՝ ազգային ծէսն ու արարողութիւնը
պահպանած ու յարգած կը լինին: Սակայն
գերմանքն այն էր որ այն յօդուածին բնու-
թեան հակառակ, որ յուզեալ որտեքը հան-
դարտեցնելու համար կատարելապէս բաւական
էր, «Հայրենիք» ի խմբագրութիւնը տարօրինակ
եզրակացութեան մը յանգած էր, որուն հաս-
տատութեանը համար կը բերէ Փ... ստո-
րագրութեամբ թղթակցութիւն մը՝ բոլորո-
վին օտար նախնական խնդրէն, որ էր թէ
վիեննայի Միթարեանք՝ հայկական ծէսն
ամբողջ և անարատ կը պահէ՞ն, և կամ ա-
ւելի ճիշդ՝ Գերպ. Այտընեան ստուգիւ նա-
խանձախնդիր է հայկական ծիսին, զոր հեր-
քել կը Զանար Բ... յօդուածագիրը:

Մեք կատարելապէս համոզուած եմք, որ
ընդունայն ժամաւաճառութիւն է պատաս-
խանել «Հայրենիք» ի Փ... թղթակցին հարց-
մանց, վասն զի Աւստրիոյ հանգամանաց հը-
մուտ եղողը, քիչ մը լրջօրէն մտածողը, ինք-
նին կարող է անոնց պատասխանը գտնել:
սակայն պարզամտներն զգուշացնելու հա-
մար, հարկ կը համարիմք քանի մը խօսք:—
«Հայրենիք» ի թղթակցին առաջին հարցումն է
թէ՛ «վիեննայի Միթարեան հարք ցայտմ
ի՞նչ ըրած են Աւստրի-Մաճարիստանի Կաթո-
լիկ Հայոց գաղթականութեանց հայութիւնը
պահպանելու և պաշտպանելու համար Լատի-
նաց դէմ»: Այս Փ... թղթակցը՝ այնպէս
ըմբռնած և համոզուած կ'երեւի, թէ՛ Աւս-
տրիոյ-Հունգարիոյ Կաթոլիկեայ Հայք՝ ուղ-
ղակի և անընդմիջապէս վիեննական Միթարե-
ան հարք իրաւասութեան և կառավարու-
թեան տակ են, և ասոր համար ալ վիեննա-

կան Միթարեաններն՝ իբրեւ իրենց պար-
տուց զանցաւու, կը յանդիմանէ: Ահա այս է
Փ... թղթակցին գլխաւոր սխալմունքը:

Մաճարիստանի Կաթոլիկեայ Հայք, ինչ-
պէս նաեւ բոլոր Աւստրիական պետութեան
մէջ գտնուող Հայք, վիեննական Միթարե-
ան հարքմէ՛ բոլորովին անկախ են. ունին ի-
րենց սեպհական Հայ ազգաւ և Հայ ծիսի ժո-
ղովրդապետներն, իրենց Բահանայներն, ի-
րենց ազգային հաստատութիւնները, և իրենց
ազգային սովորութիւնները, զորոնք Անի
քաղքէն գաղթած ժամանակէն մինչև ցայսօր,
ինչպէս կը լսեմք, ունին և կը պահեն: Արդ,
կ'ըսեմք. վիեննական Միթարեան Միաբան-
ներէ՛ բոլորովին անկախ և ինքնակաց ժողո-
վրդեան մը հոգը՝ ինչ օրինօք և տրամաբա-
նութեամբ նոյն Միթարեան հարքմէ կը պա-
հանուի, չեմք կրնար հասկնալ: Բայց և այս
վիճակին մէջ եւս, վիեննական Միթարեան
Միաբանութիւնը՝ զոհելով իւր անձնիքները
յօդուտ Ազգին և Ազգայնութեան, ունի ի
Մաճարիստան և ի Լեհաստան հինգ բնախ-
մշակներ Միաբաններէն՝ որոնք առաքելալան
աշխատութեամբ կը գործեն անդ, և թէ՛ ա-
ռանձնական հաստատութեանց մէջ՝ ինչպէս
ի Կեռլա (հայաքաղքին մէջ) Ազգային Որո-
նոցը, և թէ՛ Տէրութեան վարժարաններուն
մէջ, Հայ Մանկուոյն հայերէն լեզուն կ'ա-
ւանդեն: Հոս չեմ կրնար առանց յիշատակե-
լու անցնիլ, որ նաեւ վիեննայի Միթարե-
անց աչքէն ալ չէ վրիպած Մաճարիստան,
ուր ունին իրենց Միաբաններէն Վ. Չ. Յակոբ
Տիրոյեան վարդապետն, որ նոյնպէս կ'աշխա-
տի յեղիստարեթուալոյիս ի դաստիարակութիւն
Հայ Մանկուոյն՝ անոնց հայերէն սովորեցնե-
լով: Ուստի կը տեսնուի յայտնապէս, թէ՛ Մը-
թարեանք ա'ւ հասարակ գիմադրաւ կը
լինին ամենայն դժուարութեանց ըստ ի-
րենց կոչմանը օգտակար լինել Ազգին, թէ՛-
պէտ և միշտ ալ կը լսեն թէ՛ «ի՞նչ ըրած են»:

Հայրենիքի Փ... թղթակցին Բ. հարցու-
մը՝ թէ՛ «ինչո՞ւ մինչև ցայսօր ի կէմպէրիկ
(Լեհաստան) կայ Կաթոլիկ Հայ Արքեպիսկո-
պոսական աթոռ մը, ուր կը նստի Լատինածէս
եկեղեցական մը», հրէ՛ չայլն սխալմունք մը կը
բովանդակէ, ի կէմպէրիկ՝ ո՛չ թէ Լատինածէս,
այլ հայածէս և հայ տեղացի՝ Միթարեան
Միաբաններէն անկախ, Արքեպիսկոպոս մը կը
նստի, և հոն ամենայն խորհուրդք՝ Պատա-
րագ, և այլն, ժամերգութիւնք և այլ արա-
րողութիւնք հայ լեզուաւ կը կատարուին ա-
մէն օր: Զայս կը ծանուցանեմք ի գիտութիւն
և ի միթարեութիւն վրդովեալ զգացմանց:

Հայրենիքի Փ... թղթակցը ե'րրորդ շատ
պարզամտ հարցում մը կ'ընէ, թէ՛ վիեննայի
Միթարեանք է'ր օտարազգի եղբայրներ
կ'ընդունին, և կը վախնայ որ վիեննայի Մը-
թարեան Միաբանութիւնն ալ «օր մը Ա-
ւստրի-Մաճարիստանի միւս հայ վանաց և կու-

սաստանաց պէս՝ լոկ անուամբ հայ» չմնայ:
Եթէ՛ Հայրենիքի Փ... թղթակցին այն օտա-
րազգի «եղբայրներուն» յատուկ ստորագրելն
ալ նշանակէր, այսինքն, եթէ՛ ըստ իրողու-
թեան «աշխատաւոր եղբայրներ» ըսէր, իւր
հարցման և երկիւղին տեղի չէր մնար: Այն
օտարազգիները լոկ աշխատաւոր եղբայր են
և ո՛չ վարդապետ, և Միաբանութեան վար-
չութեան մէջ ամենեւին մաս չունենալով՝ Փ...
թղթակցին վախցած վտանգը ցնորական
կը մնայ:

Հայրենիքի Փ... թղթակցին Գ. հարցու-
մը՝ կրցողը հասկնայ: Արդէն սկիզբն ըսած
էինք, թէ՛ Փ... թղթակցին գլխաւոր սխալ-
մունքն է համարելը՝ թէ՛ Աւստրի-Մաճարիս-
տան վիեննական Միթարեանց թէ՛ մը լի-
նի, թէ՛ վիեննական Միթարեանք՝ նոյն պե-
տութեան մէջ, վերին Մետրապոլիտան իրա-
ւասութիւն մ'ունենան Կաթոլիկեայ Հայոց
վրայ: Իսկ եթէ՛ իւր Գ. հարցմամբ կ'ուզէ
խմանալ թէ՛ ինչո՞ւ վիեննական Միթարեանք
«Հապսպոլիկեան արքունեաց մէջ վայելած
ազդեցութեամբ» նոյն իրաւասութիւնը ձեռք
չբերին, պատասխան կը արուի թէ՛ վիեննա-
յի Միթարեանք՝ այլոց իրաւասութիւնը
բունարարելու երբեք չեն նկրտած և չեն նը-
կրտիր: Իրենց ազդեցութիւնը բաւական գոր-
ծածեցին և կը գործածեն, ո՛չ Լատինաց
դէմ՝ որոնցմէ մեւստրի-Հունգարական Հա-
յերը հալածանք և նեղութիւն բնաւ չեն կը-
րեր, այլ ի նպատու և ի պահպանութիւն նոյն
պետութեան մէջ գտնուող հայութեան, հայ
լեզուին և հայ ծիսին: Հայրենիքի Փ... թղթ-
թակցը վերջապէս կուգայ Գերպ. Այտընեա-
նի անձնաւորութեան, որուն համար «հայկա-
կան ծեսից նախանձախնդիր է» ըսուած լի-
նելն յուզած է «Հայրենիք» ի խմբագրութիւնն
և Բ... և Փ... թղթակցները (եթէ՛ երե-
քը մի և նոյն անձն չեն) անհեղեղ ու անկա-
պակցեալ մեղադրութիւններն յառաջ բերած
են: Իրեւ թէ՛ Գերպ. Այտընեան ասոնց
պատճառն եղած լինի: Աւելի զարմանալի է
«Հայրենիք» ի Փ... թղթակցին վերջաբանը թէ՛
«Տ. Այտընեանի անձը մենք ալ կը յարգեմք
և անով կը պանծանք. բայց տեսնեմք թէ՛ իւր
Միաբանութեան ի գլուխ՝ ինչ ուղղութիւն
պիտի տայ նմա»: Իւր Միաբանութեան տա-
լի ուղղութիւնը դեռ չտեսած՝ ինչպէս անոր
հայկական ծիսից նախանձախնդիր լինելը
կասկածանաց տակ կը ձգէ և այլանդակ մե-
ղադրութիւնները գլուխը կը կուտէ: Անըմ-
բռնելի կը լինի այս տարօրինակ տրամաբա-
նութիւնը, եթէ՛ չարակամ նպատակ մը չեն-
թադրուի: Իմաստնոյ, նաեւ պարզամտի բաւ է:

Կ. Պոլիս Հ. ԱՆՏՈՆ Վ. ՏԵՐԵՐԵԱՆ

10 Ognus . 91

(1) Վիեննայի Միթարեանց նկատմամբ Հայրենիքի
մէջ երեցած քննադատութեանց ի պատասխան կը հը-
րատարակեմք այս նամակն և հետագայն, որպէս զի ըն-
թերցող հասարակութիւնը միջոց ունենայ երկու կողմն
ալ լսելու: Ի նպատու կամ ընդդէմ Միաբանութեան ո'վ
ինչ ունի, օրինաւորութեան առհասարակ մէջ կարող է ը-
սել օրացիկի միջոցաւ. երկու կողմն անաչառապէս և
հաւասարապէս լսելով է որ ընթերցողը կը լուսաւորուի
ինդրոյն վրայ և իւր որոշ գաղափարը կը կազմէ: Ծ. Խ.

Ռմբադրապետ Տէր,

Գեր. Հայր Այստեղեանի կենսագրութեան առթիւ, զոր մենք գրած էինք Հայրենիք օրաթերին մէջ, այս վերջինն ինչ ինչ հարցմունք ուղղեր էր մեզ, որոնց՝ թէ և չէին արժեք, փութացինք իրեն բարեկամ՝ վայելուչ պատասխանները տալ յատուկ յօդուածով մը, զոր խմբագիրն ուշի ուշով կարդալէն ետեւ՝ խոստացաւ հրատարակել և գրաշարին յանձնեց մեր իսկ աչաց առջեւ։ Բայց որչափ զարմանք և զայրոյթ զգացինք, երբ քանի մը օր վերջ տեսանք որ խմբագիրն ըստ կամս կըրճատեր է զայն՝ մեր բացայայտ արգելքին և իւր խոստմունքին հակառակ, և մեր անուամբ գրեթէ նոր գրութիւն մը հրատարակելու համարձակեր է։ Գնացինք անձամբ, բողոքեցինք նոյն եպերեկի վարմունքին դէմ և մեր ձեռնագիրն ետ պահանջեցինք՝ իրաւամբ զայն չը հրատարակուած համարելով։ Նա յանձն չառաւ տալ այլ և այլ պատճառանօք։ Իսկ մենք խմբագրին այս անվայել գործողութիւնն իբրեւ լոկ թշնամութիւն և չարամտութիւն յանգիմանելով՝ մեկնեցանք։

Այս առթիւ քանի մը խորհրդածութիւն յաւելուլ հարկ կը համարեմք։ Վիեննական Միտիթարեանք՝ իրենց կրթական բարձր կացութեամբն ընդհանրապէս բովանդակ լուսամիտ հայութեան պատկառանքն ու համակրութիւնը վայելած են։ Բայց ազգին մէջ դժբախտապէս կը գտնուին եղբոր տկարամիտք, մանաւանդ թէ շարամիտք, որոնք ազգասիրութեան հաճոյատեսիլ դիմակին ներքեւ չեն դադարի նախանձու թոյն թափել՝ անոնց լաւութեան համբաւն աղարտելու քանակով։ Սակայն, մի անգամ ընդ միշտ, թող այսպիսիներն համոզուին որ Միտիթարեանք հայութեան վերայ շատ լուսաւոր դադափար ունին, հայական ծիսից և արարողութեանց քաջ խելամուտ են և պահպանող, ազգայնութեան և օտարութեան սահմանը ճշդիւ գծած են և իրենց ազգային պարտականութեանց դէմ երբէք չեն մեղանշած։ Հետեւապէս այսպիսի իրաց մասին դատաւարութեան և ազգարարութեան բնաւ պէտք չեն զգար։ Կը խնդրուի միայն որ Միտիթարեանց վրայ գրողներն թող նախ պարսաւելի ատելութենէ մը հրաժարին, ճշմարիտ տեղեկութիւններ հաւաքեն, ուղիղ խորհիլ և գրել ուղղիւն աօթ չհամարին և յետոյ հրապարակել են քննադատութեան պաշտօնիւ։ Ռ. Յ. ՃԳՆԱԽՈՐԵԱՆ

ՀՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

Տէլէ ԷԼ—ԱՄԱՌՆԱՅԻ ՊՆԱԿԻՏՔ

ԾԱՂԻԿԻ 36րդ թուոյն մէջ խօսեցանք Տէլէ ԷԼ—Ամառնայի (յեգիպտոս) աւերակաց մէջ գտնուած պնակիտներու վրայ, որ կը կազմեն իբր 250 պատմական մեծարժէք նամակներ։

Այդ նամակներէն երրորդն մի կառավարիչ Երեմ-տորի գրածներն համեմատելով Ս. Գրոց մէջ յիշուած Սաղիմայ թագաւոր Մեղքիսեդեկի հետ, տեսնուեցաւ թէ Երեմ-տոր և Մեղքիսեդեկ միևնոյն անձնաւորութիւնն է։ Սակայն այս մասին ԾԱՂԻԿԻ 39րդ թուով ըստ աւանդութեան տրուած մեկնութիւնն չեմք կրնար իբրեւ ստոյգ պատմութիւն ընդունիլ, այլ լոկ աւանդական առասպել, զի պատմութիւնը—թող թէ աւանդութիւնն—

որքան ալ ստուգապատում անձի մը կողմէ գրուած լինի, հին յիշատակարանաց, մանաւանդ բեկեքանդակ արձանագրութեանց առջեւ կը խորտակի և կը փչի։

Այսօր հին ազգաց պատմութիւնը նոյն չէ ինչ որ էր ասկէ հազար, հարիւր, յիսուն, քսան, տասն և մինչև իսկ տարի մը, ամիս մը առաջ։ Ամէ՛ն օր նոր գիւտ, նոր արձանագրութիւն, նոր լուծումն։ Երէկուան սըխաւ ընթերցուած մը այսօր կ'ուղղուի, և թերեւս այսօրուան ուղղուածն ալ վաղը սըրբագրութեան կարօտի։ Օր մ'ալ պիտի գայ ուր մեր նախկին մատենագրաց պատմութիւնը մէկդի թողնով՝ եւրոպական գրուածներէ պիտի ուսանիմք մեր պատմութեան ճշգրտութիւնը, ինչպէս կ'ընեն այժմ ուրիշ հին ազգեր։

Հետաքրքիր ընթերցողաց կը ներկայեմք այսօր Տէլէ ԷԼ—Ամառնայի նամակներէ մին, որ գրուած է Գրիստոսէ իբր 1440—1400 տարի առաջ, Միտանիի թագաւոր Գուշրատայի կողմէ առ Ամէնոփիս Գ. Այս նամակ որ Տոսպական սեպագրութեանց մօտ տառերով գրուած է, թերեւս կրնայ չահեկան ըլլալ մեր պատմութեան համար ալ։

«Հասցէ (առ) Նիմմուրիյա, մեծ թագաւորն, թագաւոր Եգիպտոսի, եղբայրս, փեսաս, որ կը սիրէ զիս և զոր կը սիրեմ։ Գուշրատոս» մեծ թագաւորն, աներդ, որ կը սիրէ զքեզ, Միտանիի թագաւորն, եղբայրդ։ «Ես աղէկ եմ. լաւութիւն կը մաղթեմ քեզ, տանդ, քրոջս և միւս կանանցդ, որդւոցդ, կառացդ, ձիոցդ, ազնուականացդ, երկրիդ, և ունեցած ամէն բանիդ մաղթեմ լաւութիւն յոյժ։

«Այն բարեկամութիւն զոր հարգէ հաստատապէս կը տածէին հարցս հետ, մեծապէս ընդարձակած ես միանալով հօրս հետ բարեկամական յոյժ հաստատուն ուխտով մը։ Այժմ ևս այն բարեկամութիւն զոր ունիմք իրարու հետ՝ դու տասնապատիկ զօրացուցած ես քան զայն զոր ունէիր հօրս հետ։ Մաղթեմ որ դիք արգիւնաւորեն մեր այս բարեկամութիւն։ Մաղթեմ որ Տէլլուպ տէրն և Ամմոն բարեացալիւմ լինին յապագային որպէս այժմ։

«Եւ որովհետեւ եղբայրս զրկեց զՄանէ, պատգամաւոր իւր, սա պատգամաւ թէ՛ «Ո՛ր եղբայրդ իմ, դուստրդ թող ինձ կին լինի, տիրուհի Եգիպտոսի»։ չվեսացուցի եղբորս սիրտն, այլ միշտ բարեկամօրէն խօսեցայ։ Եւ եղբորս ուզածը ցուցի Մանէի, և ինքը դիտեց զնա։ Երբ տեսաւ զնա, (ուրախացաւ) յոյժ։ Եւ մաղթեմ որ աստուծոյ հասնի եղբորս երկիրը. մաղթեմ որ իստար և Ամմոն եղբորս փափագանաց համաձայն գործեն։ Պատգամաւորս Գիլիյա՛ եղբորս խօսքերը բերաւ ինձ։ Երբ լսեցի զանոնք՝ մեծ ուրախութիւն եղաւ, և կարի յոյժ ուրախացայ ըսելով. «Իմ մասին, «եթէ բարեկամութեան համար ամէն ինչ «կարգադրուած է մեր միջև, այս խօսքերով «պագային ալ բարեկամութեամբ կը միտ»։ «նամը»։ Երբ զրկեցի եղբորս և այսպէս խօսեցայ. «Իմ մասին, բարեկամութիւն տածեմք իրարու և լաւութիւն խորհիմք»։ Նաեւ այսպէս ըսի եղբորս. «Երանի թէ տաս»։ «նից» աւելի հաստատեց զայն հետս քան զոր «հաստատեց հօրս հետ»։ Եւ շատ ոսկի խնդրեցի եղբորմէս ըսելով. «Երանի թէ եղբայրս «պատուէ զիս և ինձ ուղարկէ աւելի քան «որչափ որ կը զրկէր հօրս»։ Ծատ ոսկի կը զրկէիր հօրս, պատարագի ոսկեղրուած բաժակ մը, և ոսկի զարդերով (սկուտեղ) մը կը

զրկէիր իրեն. իսկ ինձ ոսկիէ... մը զրկեցիր որ անագապղնձէ... ի կը նմանէր. Երբ զԳիլիյա զրկեցի եղբորս և (շատ) ոսկի խնդրեցի՝ ըսելով. «Իմ մասին, եղբայրս թող աւելի հա»։ «ճոյակատար լինի ինձ քան հօրս, և ինձ «թող անհամար շատ ոսկի զրկէ, այո՛, թող «շատ աւելի զրկէ եղբայրս ինձ քան հօրս»։ Նաեւ ըսի եղբորս. «Հաւուս կողմանէ քեզ ընծայուած նուէրը պիտի պատրաստեմ, ըսելով. «Անշուշտ ես ալ քեզ համար ընծայ պիտի պատրաստեմ»։ Նաեւ ըսի. «Այն ոսկին զոր եղբայրս պիտի զրկէ, թող զրկուի ըստ ներկայ ընծայի»։ Արդ եթէ եղբայրս ոսկի պիտի զրկէ, թող այսպէս լինի. եթէ ըսեմ՝ «Բաւական է», մինչև իսկ շատ եղած կը լինի. կամ (եթէ ըսեմ)՝ «Ընդդ պահանջուածին չափ է», ըսել է թէ շատ աւելի է։ Մեծապէս պիտի ուրախանամ անոր համար։ Ինչ որ եղբայրս զրկէ՝ միշտ կ'ուրախանամ անոր համար։

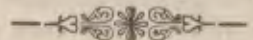
«Այժմ այսպէս կը զրկեմ եղբորս. բայց եղբայրս թող աւելի սերտ մտերիմ ըլլայ ինձ հետ քան հօրս հետ։ Արդ ոսկի կ'ուզեմ եղբորմէս։ Սակայն երկու պատճառաւ ոսկի կ'ուզեմ եղբորմէս. — Նախ՝ զրկուած նուէրին համար, և երկրորդ՝ նմա ընկերացող ընծային համար։ Արդ, եղբայրս թող ոսկի, անթիւ անհամար ոսկի զրկէ ինձ, այո՛, եղբայրս ինձ շատ աւելի ոսկի զրկէ քան հօրս. ոսկին եղբորս երկրին մէջ հողի պէս առատ է։ Մաղթեմ որ դիք թոյլ տան այդ ոսկոյն դուրս ելնել առանց արգելքի. և ինչպէս որ այժմ առատ ոսկի կայ եղբորս երկիրը, մաղթեմ որ տասնապատիկ առաւելու. Եւ իմ ոսկի ուղեւըս թող չվշտացնէ եղբորս սիրտն, ինչպէս որ իմ սիրտս չպիտի վշտացնէ եղբայրս՝ իւր շատ անհամար ոսկի զրկելով. եղբայրս ինչ որ կամի՝ թող լուր զրկէ (գանձա)տան, և պիտի ստանայ զայն. ես պիտի տամ եղբորս փափագ ընծայն։ Եթէ երկիրս հարցնես՝ երկիրս եղբորս կը պատկանի, և այս (գանձա)տունն՝ եղբորս (գանձա)տունն է։

«Այժմ Գիլիյան ինձմէ պատգամաւոր կը զրկեմ եղբորս։ Եղբայրս թող չարգելու զինք, այլ թողու որ շուտ գոյ։

«Ինչպէս որ այժմ ուրախ կ'ըլլամ երբ իմանամ եղբորս ընծայ զրկելը, թող ապագային ալ նոյն ուրախութիւնը վայելեմ եղբորս ընծային նկատմամբ։ Մաղթեմ որ Տէլլուպ, տէրն, և Ամմոն արգիւնաւորեն մեր այս խօսքերն, այնպէս որ անոնք հասնին իրենց աւելնկալեալ վախճանին և մեան յաւիտեանս այսպէս։ Ինչպէս որ այժմ իրարու հետ բարեկամ ենք, երանի թէ յապագային ևս շարունակէր մեր բարեկամութիւն։ Այժմ իբրեւ ընծայ կը զրկեմ եղբորս վաճակնով զարդարուն ձոխ (սկուտեղ) մը... ունկի մը ծանրութեամբ (սկուտեղ) մը քսան վանակներով (և) տասնեւինն ոսկի դրուագներով, ուր ոսկով վանակն հաստատուած է. ունկի մը ծանրութեամբ (սկուտեղ) մը և քառասունուերկու հոլլալու ակունք (և) քառասուն ոսկի զարդեր... յորում հոլլալու ակունք ոսկով հաստատուած են. տասն զոյգ ձիան. տասն փայտեայ կառք հանդերձ կաղամածովք, և երեսուն (պալատական) կանայք։»

Իսկիւսար

Կ. Յ. ՊԱՍՏԱՆԱՆ

(4)

Մ Ե Ռ Ե Ա Լ Կ Ի Ն Ը

Հեղինակ՝ ՕԳՅԱՎ. ՖԵՕՏԻԵ.

Թարգ. ՄԻՀՐԱՆ ԹԵԼԵԱՆ

ՊԵՌՆԱՌԻ ՕՐԱԳԻՐԸ

Գուցէ՛ք բնակութեան տեղութեան մասին այդ անտարբերութիւնը ցոյց տալով, ուզեն հասկնալ թէ՛ օրիորդ տը Գուռթ-հէօզի երջանկութեան համար ներկայութիւնս բնաւ վտանգ չ'ըս-պառնար, և թէ՛ նորա սիրտն անեղծ է։ — Կը տեսնեմք։

7 Հոկտեմբեր.

Վառավիլէն կուգամ. Որսորդութենէ դարձիս մտեր էի հոն հեղահամայն և ընտանեալ։ Մովակալն պատշաճ ընդունելու-թիւն մ'ըրաւ, սակայն կանայք, նուազ տէր իւրեանց կրից, չկա-րողացան զպալել իւրեանց զգացումներն։ Տիկին տը Գուռթհէօզ խոտոռ և պաղարիւն կերպարանք մ'ունէր. իւր քոյրը՝ տիկին տը Վառավիլ յայտնապէս անշնորհ. օրիորդ Ալիէթ՝ լւին և ախուր։ Իւր մօրաքոյրն ծայրելի կերպիւ կը ջանար մեր մէջ մտնել, որպէս թէ պիտի շօշափումէ մը զնա զգուշացնել ուզէր։ — Իսկ կրտսեր եղբայրը, ի Վէռպուռ դարձած էր։

Կարի սրտմտեալ մեկնեցայ անտի։

— Ես այդ աղջկան հետ պիտի ամուսնանամ, — ի հարկին զինքը պիտի առնանքեմ իսկ։ Վկայ երկինք, պիտի ամուսնանամ անոր հետ... Եւ նա երջանիկ պիտի լինի, և ցոյց պիտի տամ անոնց թէ մարդ մը որ չունի ո' և է բանի հաւատք, կրնայ սրտի և պատուոյ տէր անձ մը, և ուրիշ ամուսնոյ մը չափ լաւ ամուսին մը լինիլ։

Ալիէթ հաճելի է ինձ։ Մինչ իսկ կրնամ ըսել — որքան որ ըն-դունակ եմ համասեռ զգացման մը — թէ սիրահարեալ եմ Ալիէթի։ Կը պաշտեմ իւր խարտեաչ և փայլուն մազերուն խաղաղութիւնը որք մտածել կուտան ինձ յուշկապարիկ մը նրբահիւս աղեկատն... Եթէ սիրած չը լինէի իսկ զԱլիէթ, դարձեալ պիտի ամուսնանայի անոր հետ, մի միայն իւր մայրը տրտմեցնելու և մօրաքոյրը կատ-ղեցնելու ցնծութիւնն ինձ պատճառելու համար։ Մայրն՝ մեծա-չուք և հեգնոտ, սա անտանելի Տիկին տը Մէքըրընոն կը նմա-նի։ Իսկ մօրաքոյրն ապուշի մ'երեւոյթն ունի. պառաւ կոյսի մը խելապատակաց մէջ երբէք առաւել խտտապահանջ ջերմեռանդու-թիւն և առաւել սին գաղափարներ մուտ գտած չեն։

Ի՞նչ միջոցներ ի գործ պիտի դնեմ սիրոյս և ատելութեանս միանգամայն յազուրդ տալու համար, ամենեւին չեմ գիտեր։ Բայց պարտիմ յաջողիլ, վասն զի հոտառութիւնս որ բաւական հզօր է, նոյն օրինակ խնդրոց մէջ զգալի կ'ընէ ինձ թէ բերդին մէջ հա-մախոհներ կը գտնուին ինձ և թէ պահականոցին մէջ կայ մատնիչ մը, որ է Ալիէթ։ Յայտարար նշան մ'է առ այս իւր տիրութիւ-նը։ Հակառակ ամէն արգելքի, նա տկար կողմ մ'ունի ինձ համար և այս ալ զարմանք չպատճառէր ինձ։ Բարեպաշտ, պարկեշտ և կատարեալ էակ մ'է նա, բայց վերջապէս կին է և ո' գիտէ թէ տեսութեան վրիպեցնելու համար իմ վրայօք եղած չարախօսու-թիւնք հակառակ աղբեցութիւն մը չեն ներդրած ի նա։ Կա-նայք կը սիրեն ստահակներն և մեծապէս իրաւունք ունին, քան-զի ստահակներն առաւել սիրուն են քան բարիներն։

Անհրաժեշտ բանն Ալիէթն առանձին տեսնելն է. ահա այդ է իմ կէտ նպատակին առ որ պարտին ձգտիլ յետ այսորիկ իմացական նշանաւոր կարողութիւնքս։ Բնականաբար կանխազոյն խորհուրդս եղաւ գրել իրեն, բայց այս գաղափարն անյարմար թուեցաւ ինձ։ Գիտարին պարագայներու մէջ երբ մարդ՝ փոխան գործելու՝ կը գրէ, գրազէտ մ'է լոկ և ոչինչ աւելի։

12 Հոկտեմբեր

Երկիցս Գուռթհէօզեցնց գացի։ Առաջին անգամ ցրտութեամբ ընդունուեցայ, երկրորդին ատելութեամբ։ Տիկին տը Գուռթհէօզ և իւր սպառաւ քոյրն ըրին ինձ այն ընդունելութիւնը զոր ան-

չուշտ պիտի ընէին հակաքրիստոսին, եթէ իրենց տան մէջ ներկա-յանալու յանդգնութիւնն ունենար։ Իսկ օրիորդ Ալիէթ բնաւ չերեցաւ. ինձ կը թուի թէ իւր սենեկին մէջ առանձնացուցած են զնա և թէ անդ պիտի մնայ որքան ժամանակ որ այս երկրին մէջ բնակութիւնս երկարեմ։

Շատ լաւ։

Չեմ վարանիր յայտարարել թէ այս վայրկեանէս սկսեալ կը նկատեմ զիս այնպէս որպէս թէ Գուռթհէօզ ընտանեաց դէմ պա-տերազմական վիճակի մէջ գտնուիմ, և թէ կ'առաջադրեմ ի կիր առնուլ այն ամէն իրաւունքները զորս այդ վիճակը կը թոյլատրէ։ Իմ շարժառիթներս գծուած չեն բնաւ։ Յաւակնութիւն չունիմ հը-րապուրել զԱլիէթ, այլ ամուսնանալ անոր հետ, և եթէ ամուս-նութիւնը կ'ընծայէ ինձ շահու տեսակէտով մի քանի առաւելու-թիւններ, դժբա չեն գերազանցեր զայնս, որոց համարձակութիւն կուտան ինձ յուսալ անունս և կացութիւնս։ Ուրեմն իմ սիրոյս համար, յանուն արդարութեան և յանուն ողջմտութեան է որ կը մարտնչիմ ընդդէմ կրօնամոլութեան այդ երեք պառաւ կա-նանց (զի ծովակալն ևս ուրիշ անունն արժանի չէ)։ Սոյն օրինակ կուոյ մը համար կատարելապէս օրինաւոր կ'երևին ինձ ամէն զէնք, ամէն յարձակում, ամէն խորամանկութիւն զորս մարտնչ-չող սէրն կարէ ի գործ դնել։

16 Հոկտեմբեր

Մի քանի օր օրիորդ Ալիէթի սովորական գնացքը դիտելու գտնեցի. որսորդութեան պատրուակաւ, անդադար թափառեցայ այն դաշտաց և անտառաց մէջ որք կը շրջապատեն աշտարակա-ւոր դղեակն ուր բանտարկեալ է հէգ դեռատի աղջիկն։ Երբ դուրս ելնէ անտի, երբ եկեղեցի երթայ և կամ գիւղ, մօրն հետ է և կամ մօրաքոյրը։ Եթէ ձի հեծնէ, հօրեղբայրը կ'ընկերանայ իրեն և սպասաւոր մ'ալ կը հետեւի։ Այս պայմաններով, անոր մօտե-նալն անօգուտ պիտի լինէր։ Կը բաւականանամ ուրեմն շնորհալից բարեւ մը տալով, սակայն դաշտաց և անտառաց մէջ հրացանի անթիւ հարուածներ կը պարպեմ երեւակայական երէի մը վրայ։ Գէթ այս կերպիւ օրիորդ տը Գուռթհէօզի մտաց մէջ յարատե-ւութեանս և իւր մօտ գտնուելուս վրդովիչ գաղափարը վստ կը պահեմ։ Այս ալ բան մ'է, բայց բաւական չէ. ասկից աւելին կը մտադրեմ ի գործ գնել։

17 Հոկտեմբեր

Դղեկին պարտէզն այն միակ վայրն է ուր կրնամ յուսալ ա-ռանձին հանդիպիլ իրեն։ Հոն այնքան հսկողութեան ենթարկեալ չէ. չեն երկնչիր զինքն հոն առանձին թողուլ, քանզի պարտէզն ինքնին բանտ մ'է արդէն։ Ներս մտնելու համար նախ փակէն և յետոյ բնակարանին պատուհաններուն տակէն պէտք է անցնիլ։

Պարտէզն ընդարձակ է, սակայն երկուստեք բարձր որմերով շրջապատեալ։ Խորը՝ նախնի ոճով պուրակներէ ձևացեալ բաւիղ մը կը գտնուի որոյ ծամածուռ շաւիղները կը հասնին դարասա-փի մը, որ նոյնպէս պուրակներէ շրջապատեալ է։ Սոյն դարա-տափին կեդրոնը գմբեթաձև կը բարձրանայ մին այն մեծ գեղա-զուարճ հովանոցներէն զորս ցարդ գաւառացիք դալարազարդ-սրահներ կ'անուանեն։ Այս ամէնը յարակից անտառներէն բաժ-նուած է չորս մեղր լայնութեամբ ջրով լի խրամով մը կամ, ինչ-պէս Գաղղիացիք սովոր են ըսել, գայլարգելով մը (saut-de-loup)։ Այդ կողմէն է միայն որ աննշմարելի կերպիւ ներս մտնելու հաւա-նականութիւն կայ։ Ընտրած ճամբաս ալ այդ է... Երէկ առաւօտ չուսն տունը թողուցի և հրացանս անտառին մէջ, և հաստատուն ցողի մը շնորհիւ զոր յատկապէս կտրեցի սոյն դիտաւորութեանս համար, յաջողեցայ գայլարգելն անցնիլ, ինչու որ թեթեւաշարժ եմ և անվախ։ Գիտէի թէ դարասափին գեղազուարճ մեծ հովա-նին օրիորդ տը Գուռթհէօզի համար շրջագայութեան վայր մը և հաճոյ մենարան մ'է։ Յաճախ հոն կուգայ ընթերցուլ, աշխատիլ և երազել, քանզի դեռատի վիպային աղջիկ մ'է նա։ Թէև նը-ւազ քան զինքն վիպային եմ ես, այսու հանդերձ վերջին ծայր հաճելի պիտի լինէր ինձ ընդ աղօտ նշմարել տերևոց մէջէն իւր խարտեչահեր գլուխը, սա անտառին թերաստուէրին մէջ։ Բայց չունեցայ այդ բարեբաղդութիւնը. դալարազարդ հովանին ամայի էր։

Այդու գոհ ըլլալու համար չէր որ ողնայարի սիւնս խորտա-կելու վտանգին ենթարկած էի։ Մոհիգանի մը խոհմութեամբ խուրափէ ի պուրակ սողոսկեցայ օժապտոյտ ծառուղեաց մէջէն։

Փոքր ինչ յետոյ պարտիզին անծածկոյթ մասն աչացս առջև պատկերացաւ : Իրօք այդ պարտէզն ոչ այլ ինչ է , եթէ ոչ մի ընդարձակ բանջարանոց ուր պտղատու ծառք ծաղկանց հետ խառն կը գտնուին տոսոխաթլիւի դալարեղբներու մէջ :

Ի մի հայեաց , թանձրախիտ ցանկի մը վրայէն , որոյ ետև ապաստանած էի , նշմարեցի օրիորդ Ալիէթ զոր ճանաչեցի մազերուն գոյնէն և առաւօտեան թարմ արդուզարդէն , վասն զի իւր գիրքն այնքան արտասովոր էր որ այլ կերպիւ դժուարին պիտի լինէր ինձ ստուգել թէ նոյն ինքն էր : Ծառուղւոյ մ'անկիւնը , դալարեղբի մ'առաջ , կարծես ի ծունր իջած էր , մարմինը կիսով ծռած , և գլուխը խոնարհած գրեթէ մինչ գետին : Նախ կարծեցի թէ նուազած էր յանկարծ և թէ չըջապայած միջոցին հոն ինկած էր , ընկճելով մերժուած սիրոյ տարապայման յուզմութիւն : Նոյն իսկ ի սկզբան գլխի շարժումներէն ինձ այնպէս թուեցաւ թէ կը հեծեծէր : Բայց առաւել մտադիր ուշադրութիւն մը ցոյց տուաւ ինձ թէ օրիորդ տը Գուռթհէօզ պարզապէս իւր առաւօտեան նախաճաշը կ'ընէր : Ի ծունր իջած հաղարջներու մ'առաջ , անկիւն կը քաղէր յետամնաց ուղիղներն որք աչնան եղանակէն ետեւ հասունցած էին և զորս մեծ ախորժանօք կը ճաշակէր , փոխ առ փոխ խաճնելով տան հացի խոշոր կտոր մը :

Թերևս իւր այդ կացութիւնը գեղեցիկ պատկերի մը նիւթն հայթաթէր : Այդ ալ կ'ընայ ըլլալ : Սակայն այս պատկերն այնքան ընդդիմադրելի կերպարանք մը կ'ընծայէր այն գաղափարաց հետ որք միտքս կը գրաւէին և որոյմով կը կարծէի ինքն ևս զբաղած լինել , որ կարի յոյժ սրտմտեցայ : — Ի՞նչ , այն վայրկեանին իսկ յորում կը կարծէի թէ կը տառապէր իւր սիրոյն համար և ուժաթափ եղած էր տքնութենէ , նոյն միջոցին նա կը ճաշակէր հաղարջներու մը ստորոտը :

— Մի՞թէ սիրտ չունէր :

Ինչ որ ալ լինի , այնքան հզօր և այնքան դժուարին էր փոխանցումն ի մէջ տեսարանին որ հանդիսատես էի և տեսարանին զոր տեսնելու պատրաստուած էի , որ հրաժարեցայ օգտուիլ ինձ շնորհուած այս առիթէն : Խրամին ճամբան բռնեցի վերքստին , ոչ առանց թաղծութեան և վերստին դիմաց անցայ , — բայց առաջին անգամէն նուազ եռանդեամբ : Խրամն առաւել լայն երեւցաւ ինձ :

Այս բռնափորձը չպիտի վերսկսիմ : Չէ թէ միայն արդէն չեմ ուզեր ծաղրելի երևիլ , նոյն իսկ իմ աչքիս , այլ կ'զգամ թէ խոտորնակ ճամբով յաջողիլն իմ գործս չէ : Արդարեւ ուղիղ միջոցներով միայն ընթանալու և օրինաւոր գէնքեր միայն գործածելու համար ծնած եմ : Այս մասին երանի կուտամ անձիս :

Դիքքս վտանգեալ է : Եւ սակայն ամէն յոյս ի դերեւ ելած չէ : Որոշումս տուած եմ , աներկիւզ պիտի մարտնչիմ ամէն արգելքի դէմ :

18 Հոկտեմբեր .

Կը խորհէի այս առաւօտ մեկնիլ , Սէն Մէն երթալու համար որ իրրեւ տասն և հինգ մղոն հեռի է և որ եպիսկոպոսանիստ քաղաք մ'է : Հոն կը բնակի վերապատուելի տը Գուռթհէօզ երէցն , եղբայր ծովակալին և հօրեղբայր Ալիէթի : Կ'ըսեն թէ բարի կը բօնաւոր մ'է այն , ազատամիտ ըստ բաւականին , թէ և մի քիչ ջերմեռանդ : Կը հաւատեն — և այս ալ բնական է , — թէ իւր բարեպաշտ ընտանեաց մէջ հզօր ազդեցութիւն մը կը բանեցնէ : Բոլորովին հաւանականութենէ զուրկ է եթադրել թէ տեղեկութիւն տրուած չըլլայ իրեն իւր եղբօր ազդեցական հետ տմուսնանալու հետամուտ լինելու և մեր յարաբերութեանց մէջ աչքի զարնող պարագայներն :

— Եթէ հօրեղբօրս խօսքին հաւատ ընծայեմ , հայրական գորով մը կը տածէ նա Ալիէթի վրայ : Այս եկեղեցականը շահիլ ինձ համար , ըստ երևոյթին դատու շահիլ է : Ձեռնարկն դիւրին չպիտի լինի : Բայց երբ մարդ արիաքար իւր դատն ինքն կ'ըստանձնէ , տեսած եմ յաճախ թէ նոյն իսկ անկարելին կարելի կը դառնայ :

Երբ կը պատրաստուէի կառք նստիլ կայարան երթալու համար , հօրեղբայրս վրայ հասաւ , և այն շուարած դիմօք որ իւր վրայ դրօշմեալ է մեր գործերուն խանգարելէն վեր , իմացուց ինձ թէ վերապատուելի տը Գուռթհէօզ երէցն Վառապիլ հասած էր : Յարեց նաև թէ անտարակոյս ստիպողաբար կանչուած լինելու էր , զի սովոր չէր տարւոյն այս եղանակին գալ ի Վառապիլ : Երկու վայրկեան խորհրդածութենէ յետոյ պատասխանեցի հօր-

եղբօրս թէ երէցին ժամանումը կը նկատէի որպէս մին այն դէպքերէն զորս մեր նախնիք նախախնամական կ'անուանէին , նախ այնու զի կը խնայէր ինձ ճամբորդութիւնն , երկրորդ զի կ'երեւէր ինձ մի պատուական նշան ի նպաստ մեզ :

Հօրեղբայրս բացառանջեց .

— Ինձ կը թուի թէ ըսաւ , բոլորովին հակառակն է , և թէ տը Գուռթհէօզ Հայրն կուգայ վերջին հարուած մը տալ մեր յոյսերուն :

— Հօրեղբայր իմ , ըսի , հեռացուցէ՛ք ձենէ այդ տխուր յոռետեսութիւնը :

Անհանգիստ պիտի չընէին երէցն , եթէ ընտանեաց մէջ կատարեալ համաձայնութիւն տիրէր զմեզ շահագրգռող խնդրոյ մասին : Քանի որ կարծեաց անհամաձայնութիւն կայ , քանի որ իրաւարարի մը պէտքն զգայի կը լինի , ըսել է որ դատը վերջնականապէս կորսուած չէ մեզ համար , ինչպէս որ կարելի էր կասկածիլ . . .

Հօրեղբայր իմ , կ'ուզէ՞ք գաղափարս գիտնալ : Համոզուած եմ թէ Ալիէթն է որ երէցը կանչել տուած է :

— Եւ ի՞նչ կը հետեւցնես ադկից :

— Սա կը հետեւցնեմ թէ օրիորդ տը Գուռթհէօզ ոչ այնքան համակամ է , ոչ այնքան անտարբեր որքան կը թուէր ինձ երէկ առաւօտ հաղարջներու ստորոտը :

Պատմած էի հօրեղբօրս նախընթաց առուր ճախորդութիւնս : Սենեակս ելայ ու սա պարզ երկտողդ գրեցի .

« Վերապատուելի Հայր ,

« Ձեր գալուստն իմացայ ճիշդ այն վայրկեանին երբ ի Սէն Մէն մեկնելու պատրաստուած էի , հայցելու համար Ձեր Սըրբազնութենէ մի վայրկեան ունկնդրութիւն : Կարելի է ինձ յուսալ թէ պիտի յօժարի շնորհել ինձ զայն իւր Վառապիլ գտնուած միջոցին : Այս երկրէն հաւանականաբար ընդ միշտ մեկնելէս առաջ յաւիտեական վիշտ մը պիտի լինէր ինձ , եթէ չկարողանայի յայտնել Ձեզ այն զգացումներն որոյմով սիրտս համակուած է :

« Այդ զգացումներն անբաժան են այն խորին մեծարանքէն և այն բացարձակ ակնածութենէն զորս կը տածեմ Ձեր Սըրբազնութեան նկատմամբ և ոյց խոնարհ արտայայտութիւնը , խնդրեմ , հաճեցէ՛ք ընդունիլ այսու գրութեամբս :

« Պետրոս տը Վոտուիգուռ »

Ժամ մը վերջ սա այցելտումն ընդունեցայ .

« Սէն Մէն Երէցն

Ժամը չորսին պիտի ընդունի Վոտուիգուռի դերակոմսն . »

Ժամը երեք ու կէսին Վառապիլ կը մտնէի մեծ դռնէն : Ըսին ինձ թէ երէցը պարտէզը կը գտնուէր օրիորդ Ալիէթի ընկերակցութեամբ և թէ գալս անոնց լուր պիտի տային : Բաւական ընդերկար սպասելէ յետոյ , ծառոց բաւիղէն , եկեղեցականին մանիշակագոյն վերարկուն և գլխարկին ոսկեհուռ ժապաւէնը նշմարեցի : Ալիէթ նորա մօտէն կը քայլէր : Նախ զիս չտեսան , քանզի խօսակցութիւնը կը շարունակէին իւրեանց սովորական ձայնով : Երբ զգայի կցկտուր մի քանի բառ լսել :

— Տէր Աստուած , և սակայն շատ փափուկ և շատ սոսկալի բան մ'է այս , սիրելիս , կ'ըսէր երէցը , յայտնապէս ուժգին և խիստ շեշտով մը :

— Մի՛ , հօրեղբայր , մի՛ սկսիք դարձեալ . . . ետ մի առնէ՛ք ձեր խօսքը . . .

— Խեղճ դաւակ , խօսքս ետ չեմ առներ . . . բայց երկուքս ալ այնքան գրգռեալ , այնքան վիպային գաղափարներով սնած եմք . . .

— Բայց ես վստահ եմ , հօրեղբայր :

— Այո՛ , անտարակոյս . . . բայց եթէ մեր յոյսն վրիպէր , դու ա՛յնքան դժբաղդ պիտի լինէիր . . . և նոյն իսկ ես . . .

(Շարունակելի)

Բանասեր մը առ ի հրատարակութիւն մեզ յղած է մեր Մեծ քերթողին Հայր Ղ. Ալիշանի ոսկեղինիկ գործերէն հետեւեալ անհիւ քերթուածը .

ԱՌԺԱՄԱՅՈՅՑ

ՍԵՆԵԿԻՆ ԻՄՈՑ

Չափ եւ վրկայ իմ մըսաւոր խորհրդոյ ,
Խոնարհ ըղծիցս եւ վայրապար հայցուածոյ ,
Որ խուց բոպեօք չափեալ զաւուրսս հանդարտիկ ,
Շատ ինձ գրեւ զսա զայնոսիկ :

Օ՛հ , մի՛ դըլար . աչք իմ ի քեզ յակնիւս կան ,
Ձոր օրինակ մասաղամայր սիրական ,
Խանդավառեալ գրգայ յորդոյն արեւիկ ,
Մի՛ գոլ անժամ մահուն օրսիկ :

Ձուարթուն ժամուց , հա՛ս ընթա՛ գոհ հանապարհ ,

Լեր ուղեկից հիգոյս , սրբիս այս սրկար ,
Սասարուքեան բում ես ինքնին կարօթիմ ,
Ո՛վ դու ընկեր հաւասարիմ .

Կալ զիմ ձեռաց , եւ յանաչառ քո ի սէր
Ձամբեա՛ գծամերդ իբրեւ հացիկ հաջալեր .
Ի քեզ խորհուրդ իմ ակնարկին մըսաղիւր ,
Որպէս Աստուած յարեգակն իւր :

Պատմեա ինձ դու քէ մոյրակ կամ հիւղէ
Յանպարտունակ զիս՝ոյ յերկնից ծով լիւղէ ,
Եւ զիս՝ոյ իմ զանխուլ սահեալ կեանք գընան
Ի բախուցեալն իւրեանց վախճան :

Ո՛ւ ամանակ , ո՛ւ ընդ երկիր եւ երկին
Կախեալ՝ սիրոյ եւ խորհրդոց քոլ նըրքին ,
Որ ըզըզոյս զպաւորեալ ինքն եւ զկեանս
Ըզման կըրէ եւ զյախեանս :

Յանհուն ի դատքս միջոցին տասանիս ,
Անհուն եւ ինքզ , փայլակեալ եւ մըքնիս ,
Յերկուցդ ի ձէնք՝ առնու գրսիկըքն շարժուած ,
Խորհուրդ երից՝ գերիչ մըսաց :

Ի տարակաւ սահարկեալ ծով տասանկոս
Ալեկոծեալ ծրփիմք հաւազք բափառոս .
Եւ շընչաւորքն հաւ հանդարտ յառաջէ ,
Մինչեւ ի կէս՝ գոր Տէր ցուցցէ :

Իմ զաղփաղիւն եւ շաւղին յոյժ անգիտակ
Թողեալ ըզկայս՝ խաղաց ի խորքս հաւակ ,
Տեսեալ եւ խոյս ես հոյս եւ պերս ի կողեաց
Յաղթող գըսալ խեղեալ մըքկաց :

Տեսի զմեղանս ի բուխ ալեաց մըքանունս ,
Ծըքեալս հանգոյն ընկուզեղց կառափունս .
Եւ յերեաց պատառելոց դէմք գըւարթ
Շողայր հեգիկ հանանցազարդ :

Որպէս ամպոց առաւօտուն ծիրանի
Յայն ինչ սարսուռեալ կոհակ ծովուն ծածանի ,
Եւ խառն ի խուռն հնչեն յափանց ծովեզեց
Ուրախ սլխուր ձայնք մերձ ընդ մերձ :

Ի նոյն եւ դէմք բարեկամաց յայրէ յայլ
Նըմարին անդ ի յուր ձայնիցըն ծաւալ
Որ այլ յայլոյ քրէի հեռուս ի վայրաց
Եւ յարգարեալ շնորհօք մըսաց :

Օ՛հ , քէ ալեացն ամենեաց չեւ փրփրածին
Ձինեւ պատեալ՝ յաղթարկունս զովագին ,
Մեհաւորի գետոյ կանգնեալ խաչ փոքրիկ
Յայն դրոճէր զանուանս կընիք :

Եւ մինչ դառնայր դընել հաւողն անդ անձկաւ
Յըղձալի ալին ըզգաւապարսըն խոնաւ .
Դուցէ յիշեալ զիս՝ խոր յոգւոց ելանէր ,
Եւ առ Աստուածն իւր վերակնէր :

ՀԱՅՐ ՂԱՆԻՆԻ Մ. ԱԼԻՇԱՆ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՐԸ

Բ.

Գրականութիւնն , ո՛չ ապաքէն մարդկային քաղաքակրթութեան մեծագոյն տարրն է այն : Բանաստեղծը , գրագէտը , վեհ և առանձնաշնորհեալ ոգիներ , մարդկութեան մարգարէք , յառաջդիմութեան գրօշակիրք , ճշմարտութեան առաքեալք , ո՛չ ապաքէն՝ իբրու ջահ տիեզերալոյս՝ բնաշինը ըրած են մտաց խաւարն , ազնուացուցած են կոշտ ու վայրագ բնազդուններն , և վայրենութեան փշալից անտառներէն ու ապառաժուտ անապատներէն փրկելով զմարդկութիւն՝ դրած են զայն քաղաքակրթութեան ծաղկալից , բուրու մահաւէտ , մրգաւէտ դաշտաց մէջ :

Բայց եւրոպական նոր դպրոց մ'որ մեր մէջ ալ սկսած է ունենալ իւր արձագանքներ , չընդունիր զայս : L'art pour l'art , ահա՛ իւր նշանաբանը : Եւ բանաստեղծը , կը գրէ Հայրենիք , չկրքեր , չուսուցաներ , չվարեր⁽¹⁾ :

Ամբողջ դարերու , ամբողջ ազգերու մէջէն ընդունուած ճշմարտութեան մը , նուիրագործեալ սկզբունքի մը դէմ մաքառելու համար՝ մեծ , հսկայ փաստեր պէտք են անտարակոյս : Բայց բնաւ , ո՛չ մի փաստ , ո՛չ մի վկայութիւն կրնաս գտնել այն յօդուածի մէջ որ կը ճգնէ ի տապալել համոզումներդ , սկզբունքներդ : «Այսօր մեռած է այս գաղափարը» , կը գուժեն և կ'անցնին , բայց ինչո՞ւ մեռնի այդ գաղափար , ո՞վ մեռցուց զայն , ո՞վ արձակեց մահուան այդ վճիռը . փաստ . փաստերն ալ մահու քունը կը ննջեն արդեօք :

Ամէն անգամ որ քաղաքակրթութիւն կ'ըսեմք , կը հասկնամք դպրութեանց , գեղարուեստից առաւել կամ նուազ զարգացում մը : Հին ազգաց քաղաքակրթութեան մէջ ո՞վ կրնայ անտեսել Ալեքանդրն , Պարսերը , Դրուսիդները , Գոդթան երգիչները . և ո՞վ կըրնայ ուրանալ նոր ազգաց քաղաքակրթութեան սկիզբը , Մէնէսդէրէներու , Դրուսիդներու , Դրուսիդներու օգտակար , ազնուարար դերը : Բանաստեղծութեան անբաւ բարեաց էր փոխան զի դարերու մէջէն աստուածային համարուած է այդ արուեստ , և քերթողք՝ պաշտուած իբր հասարակ մահկանացուներէ վեր էակներ :

Եթէ քաղաքակրթութիւնն անկախ լինէր գրականութենէն , ինչո՞ւ Պէրիկլեսի դարն ամենէն փառապանծ , ամենէն վեհաշուք դարն է Յունաստանի , Աւգոստոսայ դարն՝ Հռոմում , Լուդովիկոս Ժ.ի դարն՝ Ֆրանսայի , Եղիսարէթի դարն՝ Անգլիոյ համար : Եւ ինչո՞ւ գրական անկեալ չըջան մը միանգամայն բարուց և ընտանեկան ու ընկերային տեսակէտով մեծ աղետ մ'է երկրի մը կամ աշխարհի :

Խորագնին բարոյախօս մ'ըսած է . «Ճշգրտակիւն (գրական) հետ ամէն ինչ կ'եղծանի և կ'ապականի» . իսկ կէօթէ կը հաստատէ թէ՛ «Գրականութիւնը կ'ապականի ըստ չափու

(1) Այս , մեր կարգ մը բանաստեղծ-գրագէտներու համար , որոնք չեն կրթեր , այլ կ'ապականեն նոր սեւրուողը , չեն ուսուցաներ , կ'իմաստակեն , չեն առաջնորդեր դէպ ի լաւը , այլ կը քանդեն կ'աւերեն ամէն ինչ որ լաւ է : Գրագիտական այս նորեղակ ապականաւոր դպրոցին փայլուն ներկայացուցիչը հանդիսացաւ Հայրենիք՝ իւր գոյութեան կարճ միջոցին մէջ գրականութեան ամենէն տգեղ արտագրութիւնները գնելով ի հրապարակ , այնպէս որ շատ պարկեշտ Հայեր առաջին մի քանի թիւերէն յետոյ՝ ամէնալավ այլ ևս գագրեցուցին ընտանիքներու մէջ մօցնել այդ թերթը : Ե. ԽՄԲ.

մարդոց ապականութեան : Ուրանալ զայս ամենայն , գործ է նոցա որք՝ անոպայ և նիւթապաշտ՝ զբանաստեղծութիւն զրալուքին , աւելորդ զարդ կը համարին , և յաջ ուրոց բանաստեղծն ո՛չ թէ օգտակար տարր , այլ աւելորդ բեռ մ'է ընկերութեան : Բայց երբ գրական անձ մ'է որ կ'ուրանայ բանաստեղծութեան վսեմ դերը , տարակուսի միայն կրնամ իւր անկեղծութեան վրայ :

Կ'երգէ բանաստեղծն , այո , ինչպէս թռչունը կը ճռուողէ , ինչպէս կը կարկաչէ՝ առուակն , ինչպէս սօսիները կը սօսափին . և այդ սօսաւիւն կը կրթէ զմեզ , այդ կարկաչ կը զարթուցանէ ի մեզ վեհ և ազնուական կիրքեր , և այդ երգ կուտայ մեզ հաճոյից սրբագոյնը , օգտակարագոյնը : Որքա՛ն փափուկ զգացումներ , քանի՛ երկնատենչ իղձեր անծանօթ պիտի լինէին մարդկային սրտին , երբ հրաշարուեստ քնարի մը թրթռումներն աստուածային՝ ցունց չտային նորա նրբագոյն թեւերուն :

Որքա՛ն անհեղեղ սխալ է կարծել թէ գրագէտը , բանաստեղծը չէ՛ ժողովրդոց մեծ ուսուցիչը , բարոյականի հզօր դաստիարակը : Երբեք ճշմարիտ քերթող մը իւր դերը չէ ըմբռնած այնպէս որպէս կը կարծէ Հայրենիք : Ճշմարտութեան արձագանք , Իրաւանց քուրմ , Արդարութեան քարոզ , այսպէս անցած են յերկրէ՛ Ապոլոնի սիրելագոյն աշակերտները :

«Չարին ատելութիւնը և արդարին սէրը , ահա՛ իմ սուրբս» կը գոչէր Հիւկօ , և աքսորանաց ժայռը Հայրենեաց հեշտութիւններէն կը նախընտրէր մտադիւր : Յորեաղ կը հաւածի , Սէլվիօ Բէլիքօ Սըլվաէրկի մէջ կը հիւծի , Թասսօ բանտերու խորը կը հեծէ , վարդահասակն Շէնիէ կառափնաւոր կ'ընէ : Այնքան ստոյգ է թէ ճշմարիտ բանաստեղծը յաճախ ժողովրդոց դատին փաստաբանն է , գաղափարի զոհ մ'է , ճշմարտութեան նահատակ մ'է . . . :

Եւ միթէ աններելի թեթեամտութիւն չէ՞ ուղիղ բանի և պատմութեան առջև ընկել թէ ժողովրդեան , մարդկութեան համար չէ՞ գրականութիւնն , այլ տեսակ մը ազնուապետականութիւն է այն՝ սակաւաթիւ մարդոց միայն մատչելի :

Հասարակութիւն և գրող այնքան սերտիւ և անքակտելի կապերով միացեալ են որ չգիտեմ թէ ինչպէս կարելի է յիշեաց բոլորովին անջատ մարմիններ համարել զայնս : Շատ անգամ նոյն իսկ ժողովրդէն , հասարակութենէն կ'առնու նա իւր նիւթն , գաղափարներ , և գրեթէ միշտ ուղղակի կամ անուղղակի ի նմանէ կ'ընդունին նա իւր ներշնչումներ : Պ. Կիլքօ որ գեղեցիկ ուսումնասիրութիւն մ'ըրած է Շէյքսպիրի վրայ , կ'ըսէ ճառելով զթատերական բանաստեղծութենէ . «Ժողովրդեան համար կ'ստեղծուի , ժողովրդեան կ'ուղղուի այն . բայց զայն ազնուացնելու , նորա բարոյական գոյութիւնն ընդլայնելու և զօրացնելու համար . . . Պէտք է որ թատերերգակ բանաստեղծն հետամտի այս գործին , պէտք է որ բարձրացնէ և քաղաքակրթէ զամբոխն , զոր կը կոչէ իւր հանդէսներուն» : Եւ խօսելով Աթէնքի վրայ , կ'ըսէ թէ «գեղեցիկագոյն յաղթանակը հանճարոյն ժողովրդական տօներ եղած են միշտ» : Եւ այնքան մեծ է փոխադարձ համակրութիւնն ժողովրդեան և գրողին , մինչ զի շատ անգամ «ոչ հանճարի մարդն պակասած է հասարակութեան , և ոչ հասարակութիւնն հանճարի մարդոց» : Եւ այս փոխադարձ ազդեցութեան

աւելի մազ ունէր պոչին վրայ քան թէ ես երեսիս վրայ՝ երբ վերջին անգամ զանի տեսայ:

Կօպ. — Տէր, որչա՛փ ես փոխուեմ. տիրողէ հետ ի՞նչպէս կը վարուիս. իրեն նուէր մը բերի, ի՞նչպէս ես հետը:

Լանչ. — Լա՛ւ, լա՛ւ, բայց իմ մասին միտքս դրի պիտի փախչիմ, այնպէս որ անկէ հեռանալէ ետ չպիտի կենամ: Իմ տէրս կատարեալ Հրեայ մ'է, նուէր տա՛լ անոր. չուան մը տուր իրեն. անօթի կը սատկիմ իւր ծառայութեան մէջ. բոլոր մատներուս հետ կողերս ալ կրնաս համրել: Հա՛յր, ուրախ եմ որ եկար. նուէրդ տո՛ւր տէր Պասանիօ մը կայ, անոր, որ իւր ծառայներուն միշտ նոր ու գեղեցիկ հանգերձներ կուտայ: Եթէ անոր քով չծառայեմ, այնչա՛փ հեռուն պիտի փախչիմ որչա՛փ երկիր հեռու է Աստուծոյ: Ա՛հ, հազուադէպ բազմ. ահա՛ ըսած մարդս հոս կուգայ: Բովը երթանք: Հրեայ կ'ըլլամ, եթէ աւելի երկար ծառայեմ Հրէին:

(Շարունակելի) Թարգ. Ա. ՀԱՄԲԱՐԳԱԲԹԱՆ

ԹԵՍՏՐԱՅՔ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՎԻՃԱԿԻՆ

Ե Ի

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՔ

Կ Ե Ս Ա Ր Ի Ա

(Առաջնորդանիստ)

Ձեռագիրք Ս. Աստուածածնի Մայր Եկեղեցւոյ

(Շարունակութիւն 47րդ Թիւէն)

17. ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑ

Գիրք, միջակ: Կազմ, արեւելեան, տախտակեայ կաշէպատ: Գիր, բոլորագիր, միջին մաքրութեամբ: Գրութիւն, միասինակ: Նիւթ, թուղթ գեղնագոյն: Հանգամանք, բաւական մաքուր պահուած է: Յիշատակագրութիւն չունի, հետեւաբար անծանօթ կը մնայ ժամանակն, գրիչն, տեղն եւ տեղն:

Տեղեկութիւնք. Մատենիս ճակատը գրուած է. «Մայր Մաշտոց, արարեալ ի Տէր Առաքելոյ Սիւնեաց Եպիսկոպոսէ և ի Գրիգոր քաջ հռետորէ:

18. ՃԱՇՈՑ ԳԻՐԻՔ

Գիրք, մեծագիր: Կազմ, հին արեւելեան, տախտակեայ կաշէպատ, բայց գրեթէ քայքայուած: Գիր, բոլորագիր, միջին մաքրութեամբ: Գրութիւն, երկսիւնակ: Վերնագիրք կարմրաւ են: Սկզբնապէս թռչնագիր են, կապոյտ և կարմիր: Լուսանցազարդէ, ամէնօրեայ ճաշու գրեանց եզերքները, բաւական գեղեցիկ շինուած: Ժամանակ, ՌժժԳ (1664): Գրիչ՝ Յովանէս Երէց: Տեղի, Գերմանիկ, ընդ հովանեաւ Ս. Սարգսի զօրավարին: Տէր, Կեսարայի Մհի Եովանէս:

Յիշատակագրութիւնք.

«Փառք..... որ և տեսեալ ըզպայծառութիւն, և զանճողապրելի փարթամութիւն Ածային դանձիս, և լուսազարդ անմահութեան սր Բուրաստանիս, յոգնատենչ ըզձիւք բաղձացեալ ինքնայօժար կամօք եռափափաք և ըզձալի սիրով և տենչմամբ սրտի, ցանկացող եղեւ երանելի այրն կեսարացի Մահտեսի Յովանէսն, եւ ետ գրել զՍր Տառս, զի ստացաւ գանձ անճողութեան, զլուսափայլ պսակս հիւսեալ ի Հոգւոյն Սրբոյ. և զարդս յոսկեհուռս ընդեւելեալ յականց վանեաց, և ի

լուսափայլ մարգարտաց, թագ և լանջանոց, լուսոյ մօրս մեր կուսի Սր Եկեղեցւոյ, և ի ձեռս զանթառամ և զանուշահոտ ծաղիկս փնճեալ ի հոտոտումն մանկանցն լուսածնելոցն. եւ զանմահական աղբիւրս յարբումն ծառաւեաց ի Սիրով, և զյարազուած խնդութիւնս և ուրախութիւնս ի տօն տէրունեանս և Ածացեալ որեացն. եւ եղ զսա Մահտեսի Յովանէսն ի Տաճարս Սր Ածածնին, ի մայրաքաղաքս Կեսարիա որ է Մաժաք, յիշատակ իւր և իւրայնոցն, հօրն Յակովբին և մաւրն... և որդւոցն Մահտեսի Սայապալուն և Պետրոսին, և եղբարցն Մովսէսին և Սիմէոնին, և դստերացն Պանարին և Նազուլին, և խաթունին և Եղիսային, և փեսայիցն Սեանդարին և Ածառուրին և Սիմէոնին և ամենայն ազգականաց իւրոց կենդանեաց և հանգուցելոց առ հասարակ ամենայնի: Արդ՝ գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ անձին Յովանէս Իրիցու, ի յերկիրս Գերմանիկոյ ի գիւղաքաղաքս Ջէթուլն ընդ հովանեաւ Ս. Սարգսի զօրավարին, և Ս. Փրիչայ ուխտին և մօրն լուսոյ Սր Ածածնին, և Ս. Հրեշտակապետաց, և Յովանէսն կարապետին, և Ս. Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին, և Յակոբայ Մծնայ Հայրապետին, և Պարսամայ ճգնաւորին, և Թէոդորոսի զինաւորին, զի Սուրբ Տաճարքս որ աստ են յանուն սրբոցս է կառուցեալ: Եւ ի Հայրապետութեան Սր Էջմիածնի լուսածնեմ Աթոռոյն Տեառն Յակովբ երջանիկ դիտապետի, և Տանս Կրիկիկոյ Դաւիթ կաթողիկոսի, և ի Առաջնորդութեան մերոյն նահանգի Տ. Գրիգոր Ածաբան Բարունապետի, և արհի Եպիսկոպոսի հօր եղբօրս իմոյ, որ ի յանցեալ ամին փոխեցաւ աստի կենացս առ յոյսն ամն... Ածն մեր. և աջորդեաց... աշակերտն իւր Մովսէս վարդապետն, ի Թուարբերութեանս Հայոց Ռժ և ի ԺԳ (1664) ամին, որ է նահանջ, և Տարւոյն գիրն և Տանուտէրն խեցգետին: Եւ եղեւ յայսմ ամի... Արդ՝ աղաչեմ զլուսաւորչն մանկունսդ զամենեւեան Ս. Եկեղեցւոյ, որք զմայլիք անուշահոտ բուրմամբ Ածախաւս մատենիւս, բարւոյ յիշման արժանացուցանէք զվերոյ ասացեալ զայրն երանելի զՄահտեսի Յովանէսն զի ստացաւ զսա յիշատակ իւր, և կենդանեաց և ննջեցելոց իւրոյ: Այլ և յիշեալիք զՊէնկլի վարպէս Սեանդարն և զճնոզն իւր զՆահանգայն, և զեղբայրն իւր զԴրիգորն և զորդիսն զՍիմէոն և զԵսայակն, զի նա եղև միջնորդ այս Սր Տառիս որ դիմեաց երկու և երեք անգամ ի Կեսարիա, և եկեալ առ մեր նուստութիւնս յօժար սիրով, և ետ գրել զՍր Գիրքս, զոր հայեցեցուք ամենեքեանս միաբան ի Տեառնէն մերմէ Յսէ Բսէ զի ընկալցի ի հաճոյս իւր և հատուցէ վարձս բարեաց ամենայնի, ամէն: Նաև զամենամեղ նուստ գրիչս Յովն Երէց, և զհայրն իմ զԱւեսիս Երէց և զպապն իմ զՎահան Երէց գրչապետն, և զեղբայր նորին զՆեսուէս Եպսն, և զհօրեղբայրն իմ զԴրիգոր Բարունապետն, և զուսուցիչն իմ զՅովնան Երէցն և զմիւս Յովանէս Երէցն, որ յօժանդակ եղեւ մեզ և գրեաց ի խաչն մինչ ի վճար գրոցս, և զայլ արեան մերձաւորսն իմ աղաչեմ յիշել ի Տէր, զկենդանիս և զհանգուցեալսն: Եւ որ ընդունողն է մաղթանաց և տուող ողորմութեան Տէր Յս Դս յիշեցող և յիշողացդ առ հասարակ ողորմեցի: Արդ՝ մի ոք իշխեսցէ հանել զսա ի Սր Ածածնին Եկեղեցւոյս, ոչ պահելով և ոչ ծախելով, և ոչ այլում տալով, և որ յանդգնի և հանէ ինքն դատապարտեսցի յԱյ

և ընդ Տիրասպան Հրէիցն դատեսցի: Եւ ով ոք խնամած է և յամենայն վնասարար իրաց պահէ զգուշութեամբ և անխափան կարգայ, սրբոցն փառացն մասնակցեսցի և ի Բսէ վարձատրեսցի. ամէն. Հայր մեր որ յերկ...»

1891 յուլիս 2 ՏՐԴԱՏ ՎՐԴ. ՊԱԼԵԱՆ
Կեսարիա
(Շարունակելի)

«ՍԻՉԻԼԻԱ» ՄԱՐՏԱՆԱԽՆ ԻՏԱԼԻՈՑ

Վենետիկոյ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի ուսանողներէն Պ. Հրանտ Պէրպէրեանի ընտանեկան վերջին նամակէն կը քաղեմք հետեւեալ նկարագրութիւնն.

«Ո՛րչա՛փ ուրախալի և քաղցր կ'երեւին այն օրեր երբ բոլոր քաղաքն հանդէս ընելու կը պատրաստուի:

Իտալիոյ տէրութիւն իւր ծովային ոյժն աւելի ևս զօրացնելու համար Սիչիլիա անուշով զրահաւոր մեծ շոգենաւ մը պատրաստել տուաւ, որուն շինութեան ձեռնարկուած էր ասկէ չորս տարի առաջ: Այս մարտանաւուն ի ծով իջուցման հանդիսին համար՝ Վենետիկ եկեր էին Թագաւորն ու Թագուհին:

Կարգէ դուրս ուրախացաւ ժողովուրդն, իմանալով թէ Թագաւորական ընտանիքն իւրենց հանդիսին ներկայ պիտի գտնուի:

Մենք գնացինք Ս. Մարկոս եկեղեցւոյն շրջակայքն, ուր բաւական սպասելէ վերջը, մէկ մ'ալ յանկարծ ժողովրդեան աղաղակներէն իմացանք որ Թագաւորական կուգան Վենետիկոյ հասարակապետութեան ժամանակի նաւակներով, որոց նաւաստիքն ևս այն ատենուան պէս հագուած էին: Չորս իտալական և այնչա՛փ ալ անգղիական մարտանաւք եկած էին՝ ի պատիւ Թագաւորական ընտանեաց: Հազիւ թէ առաջին կողմերէն մին մօտեցաւ զրահաւորաց, յանկարծ թռնդանօթի բոմբւնն լուսեցաւ, յետոյ միւս զրահաւորք ալ սկսան հետզհետէ թռնդանօթ արձակել, այնպէս որ բոլոր քաղաքը ծուխով լեցուցաւ: Բայց Թագաւորին նաւարան երթալով՝ ամենայն ինչ դադրեցաւ:

Երեկոյն Վենետիկ քաղաքն, ի պատիւ Թագաւորական ընտանեաց, հրախաղութեան հանդէս կատարեց: Ժողովրդեան բազմութիւնը Ս. Մարկոսի հրապարակը լեցուած, կը դիտէին զմայլմամբ:

Առաջին անգամ որ Թագուհին Թագաւորական պալատան պատուհանին առջև եկաւ ժողովրդեան բազմութիւնը դիտելու, ծովէն եկող լոյսերը զինք անհանգիստ ընելով, ներս քաշուցաւ, բայց ժողովուրդը ծափահարութեամբ և «Կեցցես»ի աղաղակներով պատիւ ունեցաւ նորէն տեսնել զԹագուհին:

Երբոր հրախաղութիւնը լմնցաւ, Թագաւորն և Թագուհին պալատան պատշգամբ ելնելով ողջունեցին ժողովուրդն ու ներս քաշուցան, Հանդէսն ալ վերջացաւ:

ՀՐԱՆՏ Յ. ՊԵՊԷՐԵԱՆ

«ԾԱՂԻԿ» ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

Երգիկա. Մ. Ս. Ստացանք երկու օրինակ «Ծաղիկ»ի վեցամեայ բաժնեգիրք (Թիւ 28—52):

Հանրն. Տ. Մ. Ս. «Ծաղիկ»ի յարմար նիւթեր յօժարութեամբ կը հրատարակեմք: Այդ կարգի ոտանաւորներ «Ծաղիկ»ի մէջ չեն հրատարակուիր, այլ ևս մի՛ զրկեք:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պատգամաբարձութիւնք. — Մեծ-Եպարքոս անուանեցաւ Կիրիտի կուսակալի փոխանորդ և հրամանատար Վսեմ. ձէվատ փաշա, որուն մինչև Պոլիս ժամանելը՝ Մեծ-Եպարքոսութեան պաշտօնը փոխանորդաբար պիտի վարէ Արդարութեան նախարար Վսեմ. Բիզա փաշա: — Շէյխ-Իւլ-Իսլամ անուանեցաւ Շէյխ-Իւլ-Իսլամի մէքթուպօի Վսեմ. Խալիլ մօլլադաւ: Ձէմալ պէյ: — Սպարապետ անուանեցաւ Բ. զօրաբանակի հրամանատար Վսեմ. Բիզա փաշա: — Ներքին գործոց նախարար անուանեցաւ Զմիւռնիոյ կուսակալ Վսեմ. Խալիլ Բիֆաթ փաշա: — Պետական Խորհրդոյ նախագահութիւնը փոխանորդաբար պիտի վարէ Արտաքին գործոց նախարար Վսեմ. Սաիտ փաշա: — Հասարակաց չինութեան նախարար անուանեցաւ Վսեմ. Մահմադ ձէվատի փաշա: — Էվգաֆի նախարար անուանեցաւ Սելանիկի կուսակալ Վսեմ. Ղալիպ փաշա: — Հասարակաց կրթութեան նախարար անուանեցաւ Եւֆրատի գործոց նախարար Վսեմ. Զիւհտի փաշա, որ միանգամայն Ներքին գործոց նախարարի պաշտօնը պիտի վարէ փոխանորդաբար, մինչև նորընտիր նախարարին Պոլիս ժամանելը: — Այլ նախարարք իրենց պաշտօնին մէջ հաստատուած են: — Տէրսիմի ընդհանուր դատախազի օգնական անուանեցաւ Մէհմետ Ֆէվիլէ ֆէֆէնտի: — Աստիֆան. — Իւլայի Բ. աստիճան տրուեցաւ Տնտեսական Տեսչութեան Բ. օգնական Հրֆիլի պէյի: Իւր արժանաւորութեան համար և ի վարձատրութիւն իւր բարւոյ պաշտօնավարութեան: — Դաւանալարեան Ժ. Ժ. տարեդարձն Օգոստոսի Մուլթան Համլու Բ. Կայսեր մայրաքաղաքէն սկսեալ թուրքիոյ յետնագոյն վայրերու մէջ երկուշաբթի օր մեծաշուք կերպիւ տօնուեցաւ, համայն ժողովրդեան կողմանէ համախորանաց եռանգաբին արտայայտութեամբք: Նոյն գիշերն, մայրաքաղաքս լուսերու մէջ ողորուեցաւ, ամենուրեք՝ ծովու և ցամաքի վրայ՝ տեղի ունենալով չքեղ լուսաւորութիւնք և խրախճանութիւնք, և գլխաւոր հրապակներու վրայ ու կեդրոն տեղեր՝ նուագածութիւնք: — Պաշտօնի վրայ գտնուող և անպաշտօն բոլոր նախարարք, կրօնական, քաղաքային և զինուորական բարձրաստիճան պաշտօնատարք, մայրաքաղաքիս զանազան հասարակութեանց հոգեւոր պետերը, օտար դեսպանաց առաջին թարգմանք, դրամական գլխաւոր հաստատութեանց ու շոգենաւային ընկերութեանց անօրէնք և երեւելի օտարազգիք նոյն օրը Կայս. պալատ գնացին ի շնորհաւորութիւն, և առաջին սենեկապետ Հաճի Ալի պէյի միջոցաւ արժանացան Կայսերական մեծարանց: — Եւրոպական վեհապետք, Պարսից Շահն, Մէքթէի Էմիրը, Եգիպտոսի Սուլիմ, Եգիպտոսի արտասովոր պատուիրակ Ահմէտ Մուլթար փաշա, Սամսի կուսակալն և բոլոր նահանգաց կուսակալք, զօրաբանակաց հրամանատարք և օտար տէրութեանց քով գտնուող Օսմ. դեսպանք հեռագրաւ շնորհաւորած են Վեհ. Սուլթանի գահակալութեան տարեդարձը: Կայս. պալատէն այս ամէնուն պատասխանուեցաւ հեռագրաւ: — Այս առթիւ Կ. Պոլսոյ կեդրոնական բանակէն ազատ արձակուեցան 85 բանտարկեալք որք լրացուցած էին իրենց պատժոյն երեք չորրորդ մասն: Նոյնպէս հեռագրաւ

րուեցաւ ի գահաձառ որ իրենց պատժոյն երեք չորրորդ մասը լրացնող բանտարկեալք ազատ արձակուին: — Անցեալ ուրբաթ երեկոյ ի Զէրքէսքէօյ սրճարանի մը մէջ ձերբակալուեալ է Անասթասի աւագակալմբին անդամներէն Բումաք Էօմէր: — Սպանիոյ Պարչելուն քաղքին մէջ ի մօտոյ պիտի բացուի գեղարուեստից ցուցահանդէս մը, որուն հրաւիրուած են մասնակցել նաև օսմանեան արուեստագէտք: — Փարիզ գտնուող Իսլամք այդ քաղքին մէջ մզկիթ մը կառուցանելու համար ձեռնարկներ կ'ընեն: — Փոթորկալից յորդառատ անձրև մը տեղաց անցեալ շաբաթ օր մայրաքաղաքիս մէջ, առաւօտէն ոկսեալ մինչև երեկոյ անընդհատաբար, և գիշերն ևս շարունակուելով, կիւրակէ առաւօտ դադրեցաւ, բազմաթիւ պատեր, հին տուներ, խանութներ կործանելով, այգիներ և պարտէզներ փճացնելով, և ամենուրեք հեղեղներ գոյացնելով և անցուղարձն անկարելի ընելով: Վեհ. Սուլթանը հրամայած է՝ այս առթիւ միատուող և օգնութեան կարօտ անձանց ցուցակը ներկայացնել իրեն, փութով հասցնելու համար հարկ եղած օգնութիւնը: — Այս անձրևներէն յետոյ օգիւն մէջ երևան եկան միլիոնաւոր փողբիկ ճանձեր սպիտակ թւերով և կարմիր մարմով: — Ի Եֆէն մի քանի անհնազանդ ցեղեր նահանգին այլ և այլ կողմերը յարձակած ու խաղաղութիւնը վրդոված լինելով, շնորհիւ Վեհ. Սուլթանին, ձեռք առնուած զինուորական միջոցներու հետեանօք՝ Սանաաի ու Էօմրանի կողմը գտնուող ապստամբք պատժուած են: մէկ մասն ալ ներողութիւն խնդրած ու այդ կողմերէն քաշուած են: — Յունաց պատրիարքական տեղապահ կարգուած է Գեր. Տորթիկոս եպիսկոպոս: — Տիգրանակերտի նահանգին Իտարէի ժողովոյ որոշմամբ պաշտօնանկ եղեր է Սիւլվանի գայմադամ Արիֆ ֆէֆէնտի: Իւր պաշտօնին մէջ գործած զեղծմանցը համար իրեն յաջորդեալ է Բիզա ֆէֆէնտի, նախորդ փոխգայմադամ ձէվիրէի: Անտիոքայ Պատրիարքին ընտրութեանը մէջ մեքենայութիւններ կատարուած լինելն ստուգուած լինելով, Բ. Դուռն որոշեց բեկանել կատարուած ընտրութիւնն յանձնի թափար լեռան եպիսկոպոս Գեր. Սերիֆտինի և նոր ընտրութիւն հրամայեց: — Կ'ըսուի թէ Պ. Նալիկլուքէր Օսմ. Կայս. Պանքային հետ կը բանակցի՝ 55 հազար ոսկոյ ծախելու համար Պանարմա-Գոնեսայի երկաթուղւոյ մենաշնորհը: — Պէրութէն Սուրիական Տրիպոլի թըրամուէյի գիծ մը շինելու մենաշնորհ ստացած է Պէրութի երևելիներէն Պ. Տոմիլիք Բատրա: Այս գիծ Լիբանանէն պիտի անցնի: — Ի Զմիւռնիա առևտրական սակարան մը հաստատուելու արտօնութիւն խնդրած է նահանգին կուսակալութեանէն՝ վաճառական Արապեան ֆէֆէնտի: — Ինչպէս ասկից առաջ Օսմ. Կայս. Պանքային թարգման Բանճիրի ֆէֆէնտի, այժմ Ղալաթիոյ սեղանաւորներէն Պ. Ֆօթօ ևս մենաշնորհ խնդրած է Պատրայի ծոցին մէջ մարգարտի որսորդութիւն ընելու համար: — Ժանտատենդը կ'սկսի ճարակիլ մայրաքաղաքիս և արուարձանաց մէջ, մանաւանդ յ'Օրթագիւղ: — Անցեալ յունիս ամսոյ մէջ մայրաքաղաքիս մէջ պատահած է 929 մահ, որոց 465ը այր և 464ը կին: Այրերէն 246ը իսլամ են, 201ը քրիստոնեայ և 18ը Հրեայ. կիներէն 273ը իսլամ, 161ը քրիստոնեայ և 30ը Հրեայ:

— Սերաստիոյ կուսակալ Մէմուհ պէյ, որ քննական պտոյտ մը կը կատարէր իւր իրաւասութեան ներքե գտնուող գահառացիէջ, դարձեր է ի Սերաստիա:

— Նաւարչաւն հինգշաբթի օր ի Գատըգիւղ տեղի ունեցաւ մեծ չքով և հանդիսիւ:

— Նորընտիր Մեծ Եպարքոսն Բարձր. ձէվատ փաշա և ներքին գործոց նախարար Վսեմ. Խալիլ Բիֆաթ փաշա այսօր մայրաքաղաքս կ'սպասուին:

Կը ծանուցուի թէ Գարակէօմրիկի քարտիչ Արթ. Տ. Եղնիկ վարդ. Գալաճեան հանդերձեալ է վաղն Ս. Պատարագ և պաշտօն մատուցանել վսան հանգուցեալ ծնողաց Մեծ. Խնդիր Էֆ. Խնդիրեանի:

Մ Ե Զ Պ Ո Ւ Ե Ա Ն Վ Ա Ր Ժ Ա Ր Ա Ն
ԳԻՇԵՐՈՅԻԿ ԵՒ ՑԵՆԿԵԱՑ
ԲԱՄՆԵՐՈՂ ԵՐԱՆԵՐՈՂ ՏԱՐԻ

Վարժարանիս նոր շրջանը կ'սկսի յառաջիկայ սեպտեմբեր 2, օր երկուշաբթի: Աշակերտուհեաց ընդունելութիւնք տեղի կուենան նոյն օրէն, իսկ դասախօսութիւնք կանոնաւոր կերպիւ կ'սկսին ամսոյն 9ին:

Նոր աշակերտուհի տալու փափաքողք կը հրաւիրուին առաւօտներն ի վարժարան յիճատիէ, ուր կը գտնուի

20 Օգոստ. 1891 Հիմնադիր-Տնօրէն
Իւսկիւտար Մ. Ս. ՄԵԶՊՈՒՐԵԱՆ

Մ Ի Ր Ի Ժ Ա Ն Ե Ա Ն
ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆ
ԳԻՇԵՐՈՅԻԿ ԵՒ ՑԵՆԿԵԱՑ
ՎԱՆԵՐԱԳԵԱՂ

Ի Կրթական Բարձր Նախարարութենէ

Վարժարանս, ծրագրի կարեւոր փոփոխութեամբ և ուսուցչական նորանոր կարգադրութեամբ առաւել ևս կազմակերպեալ, իւր 7րորդ շրջանն պիտի սկսի յառաջիկայ սեպտ. 2 երկուշաբթի օր: Լեզուայ ու գործնական կրթութեան կրկին տեսակէտներով այնքանի հոշակ ստացած լեզուաբանական այս միակ հաստատութիւն, ներկայ շրջանի վերջ, իւր անդրանիկ ԼԵԶՈՒԱԳԷՏ շրջանաւարտները պիտի ընծայէ Ազգին:

Տնօրէնն դպրոցը կը բնակի, տնձամբ կը վարէ ամէն գործ ու աշխուրջ հսկողութեամբ իւր մտածման առարկայ ըրած է վարժարանին ներքին կեանքն ու բարոյականը: Սընունդը, 2 կամ 3 պնակ, միշտ համեղ ու առատ է: պայմանք գլխաւորապէս են ըստ կարողութեան:

Աշակերտ տալ փափաքող Մեծարոյ ծնողք կամ պաշտպանք առաւել գոհացուցիչ տեղեկութեանց համար կրնան դիմել Տնօրէնութեան օգոտ: 26է սկսեալ ամէն օր իւր վարժարանին մէջ ի Գում-Գարու Պատրիարքարանի փողոց:

14 օգոստոս 91 Հիմնադիր-Տնօրէն
Կ. ՊՈՒԼՍ Տ. Մ. ՄԵՐԻՃԱՆԵԱՆ

Ա. Բ. Ժ. Բ. Գ. Բ. Ա. Մ. Ո. Զ.			
Օսմ. լիւրան 100 դր. էն			
Մեծախիլ	108	Վեցնոց	103
Քառորդ մէծիւ	106 30	Բուսիոյ բօլ	89 25
Մանր մէծիւ	102 20	Հարսիւն	87 18
Մէթալիք	99 40	Գրիմի	51 45
Հինգնոց	101 20	Աշուղ-Լիւր	110 4

Մանէթ թղթադրամ 8 67

Գոնաղիտէ (երեկոյ) 20 7 Բուս. Երկ. Բամբ. 66 3/4

Թահիլ. Օսմ. 4 0/0 77 21 Թաւալիթ 48 30

ԱՐՏՈՆԱՏԻՐ Ա. ՍԱՐԱՆԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆՏԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

Էսկի-Ջապրի փողոց, թիւ 64